

Reflection method used in clinical practices in nursing students effects on problem solving skills

Hemşirelik öğrencilerinde klinik uygulamalarda kullanılan refleksin yönteminin problem çözme becerisine etkisi

Fatma Tanrikulu¹
Funda Erol²
Yurdanur Dikmen³

Abstract

Aim: This study was conducted to observe the efficiency of the reflection method used in clinical practices in nursing students and the examination of the effects and problem solving skills.

Method: The samples of this study consist of 50 freshmen students of Sakarya University Nursery Department. The data were collected with the Evaluation Form on the Students' Perception Related to the Reflection Method. In the analysis of the data, number, percentage, standard deviation, and t test in related groups were applied.

Results: A large portion of the students (76.0%) stated that with the application of this method on clinical application, they found the opportunity to evaluate themselves in different perspectives, 78.0% stated this method was helpful on reviewing their positive or negative experiences in the clinical application fields and application of this method positively developed the critical thinking skills in the process of patient care. 74% of the students stated that, the reflection application should be carried out with the accompaniment of the educators and for the situation to be analyzed correctly in the reflection application, they required assistance from the educators. The PSI points average was determined difference to statistically

Özet

Amaç: Bu araştırma hemşirelik öğrencilerinde klinik uygulamalarda kullanılan refleksin yönteminin problem çözme becerisine etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem: Bu araştırmanın örneklemini Sakarya Üniversitesi Hemşirelik Bölümü birinci sınıfta öğrenim gören 50 öğrenci oluşturmuştur. Veriler "Refleksin Yöntemine İlişkin Öğrencilerin Algılarını Değerlendirme Formu" ile "Problem Çözme Envanteri (PÇE)" kullanılarak toplanmıştır. Verilerin analizinde sayı, yüzde, ortalama, standart sapma ve bağımlı gruplarda t testi kullanılmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin büyük bölümü (%76.0) klinik uygulamada bu yöntemin kullanılması ile kendilerini farklı açılardan değerlendirme fırsatı bulduklarını, %78'i bu yöntemin klinik uygulama alanlarında olumlu ya da olumsuz deneyimlerini gözden geçirmelerine yardımcı olduğunu ve hasta bakımı sürecinde eleştirel düşünme becerilerini olumlu olarak geliştirdiğini belirtmiştir. Öğrencilerin %74'ü refleksin uygulamasının eğitimciler eşliğinde yapılması gerektiğini ve refleksin uygulamasında durumun doğru analiz edilebilmesi için eğitimcilerin desteğine ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Ancak öğrencilerin PÇE puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

¹ Research Assist., Sakarya University, Faculty of Health Science, Department of Nursing, ftanrikulu@sakarya.edu.tr

² Research Assist., Sakarya University, Faculty of Health Science, Department of Nursing, fundaerol@sakarya.edu.tr

³ Assoc. Prof. Dr., Sakarya University, Faculty of Health Science, Department of Nursing, nurdem35@gmail.com

meaningless.

Conclusion: According to the results of the study, it was determined reflection application on clinical application of nursery students has a positive effect on the students' self-awareness, in the development of critical thinking skills, also the realization of the problems the students face with in the clinical environment by the students and their explanations on experiences with solving these problems, however the reflection method does not effect their problem solving skills.

Keywords: Nursing education, reflection method, problem solving skills.

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

1. Giriş

Öğrencilerin kıyaslama, analitik düşünme ve değerlendirme becerilerini yansıtıcı uygulama yoluyla geliştirmeye teşvik eden refleksin yöntemi; öğrenen bireyin/öğrencinin deneyimleri ile karşılaştığı bir tartışma ortamı olarak tanımlanmaktadır (Boud, Keogh & Walker 1985). Refleksin (refleksiyon, yansıtıcı gözlem, özbilinçlilik, sürekli özeleştirme) kelime anlamı olarak, konu hakkında düşünme ya da yansıtma olarak bilinmektedir (Mert ve ark. 2011). Bir eylem olarak refleksin ise farklı şekillerde tanımlanmıştır. Schon (1983) refleksin eylemini; etkinliğin sosyal, kültürel, ve politik yönlerini göz önüne alarak olası etkiler üzerine düşünme, Smith ve Lovat (1990) ise bir problemin çözümünde alternatif yolları keşfetmeye yönelik kendi sesini duyma (yalnız ya da bir başkasıyla) olarak ifade etmişlerdir (Kızılkaya & Aşkar 2009). Refleksin yöntemi ile birey tüm düşüncelerini bir problem üzerinde yoğunlaştırabilir, bir konuyu ayrıntılı olarak düşünebilir ve irdeleyebilir. Böylece kişi kendi eylemlerini, düşüncelerini ve duygularını analiz etme, sorgulama ve inceleme imkanı bulabilmektedir. Bunu yaparken de kendini tanıma, tanımlayabilme, sentez-analiz edebilme ve değerlendirme becerilerini kullanır (Mert ve ark. 2011). Dolayısıyla, refleksin yöntemi ile birey/öğrenci karşılaştığı sorunu düşünmekten ziyade, o sorunu araştırmayı ve çözümlemeyi hedef edinmektedir (Derwent 2012).

Teorik ve uygulamanın entegre bir şekilde sürdürüldüğü hemşirelik eğitiminde; özellikle klinik uygulama süreci, öğrencinin gerçek anlamda öğrenmesine olanak sağlamakla birlikte, farklı beklenti ve gereksinimlere sahip bireylerin bulunduğu ve öğrenmeyi etkileyen bir çok koşulun bir arada olduğu bir ortamda gerçekleşmektedir. Bu durum, klinik eğitimi ve klinik eğitimin değerlendirilmesini daha karmaşık bir hale getirmektedir. Klinik uygulama eğitiminde refleksin yönteminin kullanılması ise, öğrencileri deneyimleri yoluyla öğrenmeye, yaptıklarının farkında olmaya, bunların üzerinde düşünmeye, kendi öğrenmelerinden sorumluluk duymaya, kendi yanlışlarını görüp düzeltebilmelerine, eleştirel düşünmeye, problem çözme ve araştırma becerilerini geliştirmeye teşvik ederek, klinik ortamdaki karmaşık durumlarla başetmeyi kolaylaştırmaktadır (Tok 2008, Chong 2009, Karaöz 2013). Bu açıdan hemşirelik eğitiminde refleksin yöntemi önemli bir yere sahiptir.

Dünyada hemşirelik eğitiminde refleksin yönteminin kullanıldığı ve bu yöntemin etkinliğini inceleyen birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir (Smith 2005, Hume 2009, Loke & Chow 2007, Price 2005, Hargreaves 2004, Platzer, Blake & Ashford, 2000). Chong (2009), refleksin yönteminin

Sonuç: Sonuç olarak, hemşirelik öğrencilerinde klinik uygulama eğitiminde refleksin yönteminin; öğrencilerin kendini tanımasına, eleştirel düşünme becerilerinin artmasına, ayrıca öğrencilerin klinik ortamda yaşadıkları sorunları fark etmelerine ve bu sorunları nasıl çözümleneceklerine yönelik deneyimlerini açıklamasına olumlu katkı sağlamıştır. Ancak öğrencilerin problem çözme becerilerini etkilemediği saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Hemşirelik eğitimi, refleksin yöntemi, problem çözme becerisi.

hemşirelik öğrencilerinde kullanışlılığına yönelik 98 hemşirelik öğrencisi ile yürüttüğü çalışmada, bu yöntemin öğrencileri klinik öğrenme ortamında motive ettiğini ve öğrencilere öğrenme için fırsatlar sağladığını belirtmiştir. Teekman (2000) ise hemşirelik uygulamalarında refleksin kullanımının hemşirelik sürecinin planlama, uygulama ve değerlendirme aşamalarını anlamayı kolaylaştıran önemli bir yöntem olduğunu vurgulamıştır. Literatürde de incelenen çalışmalarda, bu yöntemin öğrencilerde eleştirel düşünme becerisini geliştirdiği, klinik ortamda olaylara farklı açılardan bakabilmeyi sağladığı, empati yeteneği ve profesyonel gelişimlerine katkı sağladığı, öğrenme sürecine ve öğrencilerin bireysel gelişimini olumlu yönde etkilediği bildirilmektedir (Smith 2005, MacLaren ve ark. 2002, Gustafsson 2004, Sobral 2005, Mert ve ark. 2011). Buna karşın, literatürde refleksin yönteminin bazı öğrencilerde anksiyeteye neden olduğu bildirilmektedir (Chong 2009). Bu çalışmalarda refleksin uygulaması sürecinde öğrencilerin belirledikleri sorunları çözememeye bağlı memnuniyetsizlik ve hayal kırıklığı yaşamalarının anksiyeteye yol açtığı vurgulanmıştır.

Refleksin yöntemi, aynı zamanda problem çözme sürecini kapsayan, öğrencinin var olan problem karşısında problemi sorgulamasını ve probleme ilişkin çözüm üretebilmesini sağlayan bir yöntemdir. Yansıtıcı düşünmenin, problem çözme aşamaları ile ilişkili olduğu ve ülkemizde öğrencilere kazandırılmak istenen bir beceri olarak, eğitimin amaçları içerisinde bulunduğu bildirilmektedir (Tat 2015). Hemşirelik mesleğinde problem çözme süreci önemli fakat az anlaşılan bir özelliktir. Bu süreci tam ve doğru anlama, bakımın kalitesini artırır ve profesyonel becerileri geliştirir. Kaliteli hasta bakımı, hastaların sağlık sorunlarını tanımayı ve çözmeyi gerektirir (Hedberg & Larsson 2004). Bunu başarmanın yolu ise problem çözme yaklaşımının geliştirilmesidir. Hemşirelik gibi doğrudan insana hizmet eden mesleklerde hemşirelerin problem çözme becerilerinin iyi olması beklenmektedir (Olgun ve ark. 2010).

Ülkemizde bazı hemşirelik okullarında eğitim sürecinde refleksin yöntemin kullanıldığı bilinmekte olup, klinik uygulama alanlarında bu yöntemin etkinliğine ilişkin bilimsel araştırma sonuçları çok sınırlıdır (Mert ve ark. 2011). Bu nedenle refleksin sürecinin hemşirelik eğitime yansımalarını ortaya koyacak çalışma sonuçlarına gereksinim vardır.

2. Amaç

Bu bilgilerden hareketle; bu araştırma hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinde klinik uygulamalarda kullanılan refleksin yönteminin öğrencilerin problem çözme becerisine etkisini incelemek amacıyla planlanmıştır.

3. Yöntem ve Gereç

3. 1. Evren ve Örneklem

Bu çalışma, ön test-son test deneysel desende yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini Nisan-Mayıs 2016 tarihleri arasında Sakarya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü I. sınıfta öğrenim gören ve Sakarya Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde klinik uygulamaya çıkan 70 öğrenci oluşturmuştur. Öğrencilerin 20'sinin araştırmaya katılmayı kabul etmemesi nedeniyle toplam 50 öğrenci (katılım oranı %71) araştırma kapsamına alınmıştır. Dolayısıyla araştırmada örneklem seçimine gidilmemiş, çalışma araştırmaya katılmaya gönüllü olan 50 öğrenci ile yürütülmüştür.

3. 2. Veri Toplama Araçları

Veriler araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda oluşturulan "Refleksin Yöntemine İlişkin Öğrencilerin Algılarını Değerlendirme Formu" ile Şahin, Şahin ve Heppner (1993) tarafından ülkemizde geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmış "Problem Çözme Envanteri (PÇE)" ile toplanmıştır.

3. 2. 1. Refleksin Yöntemine İlişkin Öğrencilerin Algılarını Değerlendirme Formu: Bu form, öğrencilerin refleksin yöntemine ilişkin algı ve değerlendirmelerini belirlemek amacıyla araştırmacılar

tarafından konu ile ilgili literatür (Cong 2009, Teekman 2000, Smith & Jack 2005) doğrultusunda hazırlanmış olup, dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm refleksin yönteminin kullanılabilirliği, ikinci bölüm refleksin yönteminin olumsuz etkilerini, üçüncü bölüm iyi bir refleksin uygulamasındaki engeller ve son bölümde ise refleksin uygulamasında eğitimcilerde olması gereken özellikler hakkında değerlendirmeleri içeren toplam 23 ifadeden oluşmaktadır.

3.2.2. Problem Çözme Envanteri (PÇE): Bu envanter, problem çözme süreci aşamalarını belirleyen, kişilerin kendi problem çözme davranışları ve yaklaşımları hakkında öz değerlendirme yapan bir araç olup, Heppner ve Petersen tarafından 1982 yılında geliştirilmiş ve Türk kültürüne uyarlama çalışması Şahin, Şahin ve Heppner (1993) tarafından yapılmıştır. Envanter; “1” her zaman böyle davranırım ile “6” hiçbir zaman böyle davranmam arasında ifadeleri içeren 6 puanlı Likert tipinde 35 maddeden oluşmaktadır. Envanterden alınan toplam puanların yüksekliği, bireyin problem çözme becerileri konusunda kendini yetersiz olarak algıladığı yönünde değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, envanterden alınan puan arttıkça, problem çözme becerisi azalmaktadır. Puanlamada 9, 22 ve 29. maddeler puanlama dışı tutulmakta olup, puanlama 32 madde üzerinden yapılır. Ayrıca 1, 2, 3, 4, 11, 13, 14, 15, 17, 21, 25, 26, 30 ve 34. maddeler ters olarak puanlanan maddelerdir. Envanterden alınabilecek puan aralığı, 32–192 arasındadır. Orijinal envanterin toplam Cronbach Alfa katsayısı 0.88 olarak bulunmuştur. Bu çalışmadaki örneklem grubu için toplam Cronbach Alfa katsayısı ise 0.73 olarak belirlenmiştir.

3. 3. Yöntemin Uygulanması ve Verilerin Toplanması

Araştırmada uygulama aşaması dört oturum şeklinde planlanmıştır.

Birinci oturumda; refleksin eğitimi öncesi öğrencilerin problem çözme becerilerini belirlemek amacıyla PÇE uygulanmıştır. Daha sonra öğrencilere uygulama yapılan hastanenin eğitim konferans salonunda refleksin yöntemi ve uygulama yönergesi ile ilgili iki saat süren bir eğitim toplantısı yapılmıştır. Bu eğitimde, araştırmacılar tarafından öğrencilere refleksin yöntemi ve refleksin uygulama süreci ile refleksin uygulama adımları hakkında sunum yapılmıştır. Karşılıklı soru-cevap ile öğrencilerin soruları yanıtlanmıştır. Eğitim sonrasında literatüre uygun olarak hazırlanan refleksin yazma yönergesi öğrencilere verilerek, klinik ortamda yaşadıkları ve onları etkileyen deneyimlerine yönelik bir refleksin yazmaları ve diğer oturuma getirmeleri istenmiştir.

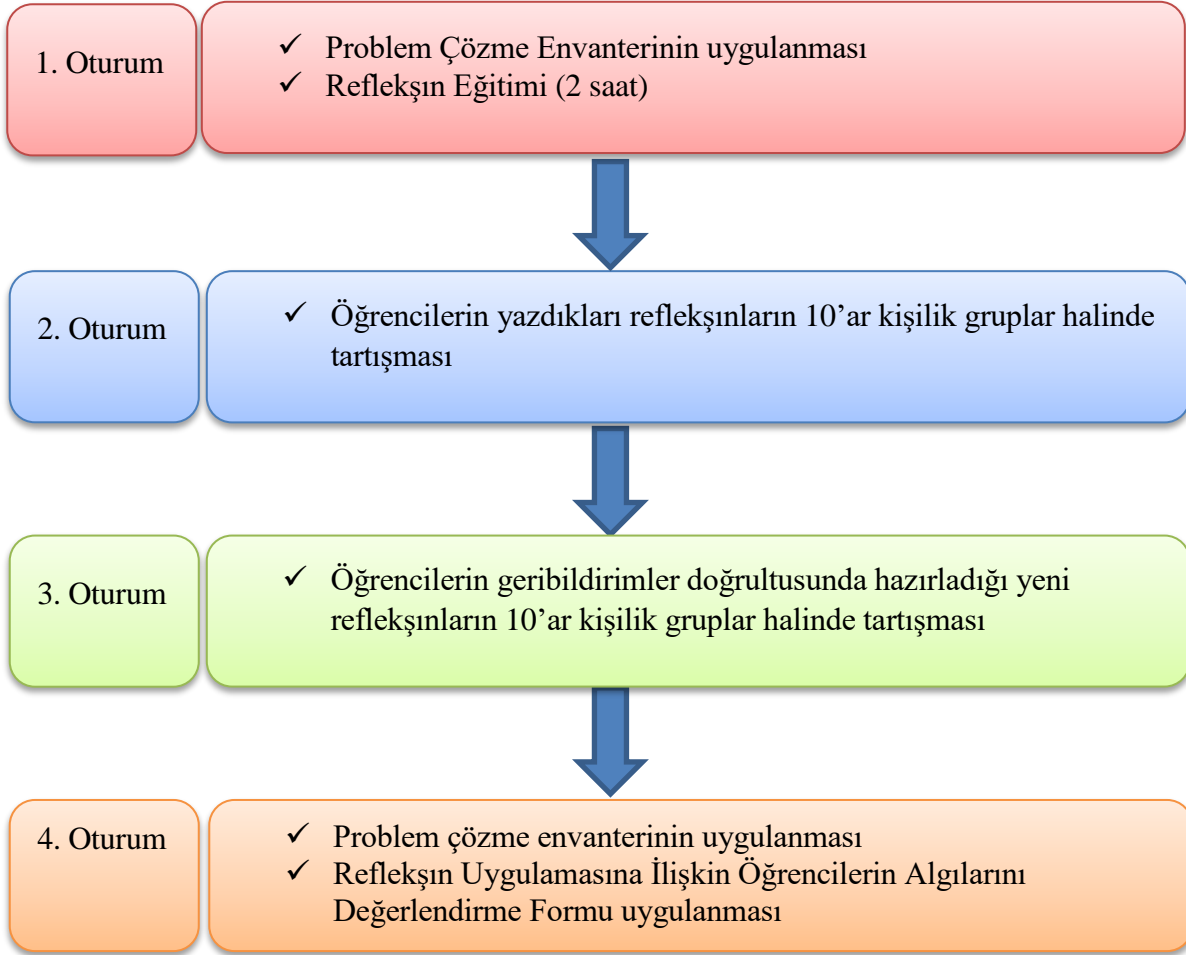
İkinci oturumda; 10’ar kişilik gruplar oluşturulmuştur. Yönergeye göre yazılan konulardan tartışılması istenen refleksin konuları seçilerek, gruplar halinde bu konular tartışılmıştır. Refleksinler hazırlanan yönergeye göre değerlendirilmiş ve öğrencilere geri bildirim verilmiştir. Oturum sonunda öğrencilerden alınan geri bildirimler doğrultusunda tekrar refleksin yazmaları ve diğer oturuma getirmeleri istenmiştir.

Üçüncü oturumda; geribildirimler doğrultusunda yazılan refleksinler gruplar halinde tartışılmıştır. Refleksinler hazırlanan yönergeye göre değerlendirilmiş ve öğrencilere geri bildirim verilmiştir.

Son oturumda ise; refleksin uygulamasının öğrencilerin problem çözme becerisine etkisini değerlendirmek için PÇE ve refleksin uygulamasının etkinliğini değerlendirmek amacıyla “Refleksin Yöntemine İlişkin Öğrencilerin Algılarını Değerlendirme Formu” uygulanmıştır.

Çalışmanın uygulama adımları Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Araştırmanın Uygulama Adımları

3.4.Etik Konular

Öncelikle çalışmada PÇE kullanılabilmesi için yazardan elektronik posta ile izin alınmıştır. Daha sonra çalışmanın yürütülebilmesi için ilgili kurumdan yazılı izin (2016-34671234/044/E20101 sayılı) alınmıştır. Bilgi edinilen tüm araştırmalarda cevapların gönüllü olarak verilmesi gerektiği için araştırmaya alınacak öğrencilerin gönüllü katılımlarına önem verilmiştir. Ayrıca, araştırmanın amacı ve elde edilen sonuçların hangi amaçlarla kullanılacağı öğrencilere açıklandıktan sonra onayları (bilgilendirilmiş onay ilkesi) sözlü olarak alınmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin, kendileri ile ilgili bilgileri başkaları ile paylaşılmayacağı konusunda açıklama yapılmış ve “gizlilik ilkesine” uyulmuştur.

3.5.Verilerin Analizi

Veriler bilgisayarlı istatistik programıyla değerlendirilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde, kategorik veriler için frekans ve yüzdelikler, nicel veriler için aritmetik ortalama±standart sapma ($X \pm SS$) kullanılmıştır. Ölçeğin ön test ve son test toplam puan ortalaması hesaplanmış olup, ölçek puanlarının normal dağılıma uygunluğunu belirlemek için verilere normallik testi uygulanmıştır. Bu analize göre, ölçek puanlarının normal dağılım gösterdiği için (Kolmogorov-Smirnov $Z=0.2$, $p>0.05$) sayısal verilerin analizi parametrik testlerden Bağımlı Gruplarda t testi analizi ile değerlendirilmiştir. İstatistiksel anlamlılık sınırı 0.05 olarak alınmıştır.

4. Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 19.14 ± 1.12 yıl olup, %80'sinin kadın öğrencilerden oluştuğu saptanmıştır. Çalışmanın bu bölümünde; öğrencilerin refleksin yönteminin kullanılabilirliğine, yöntemin uygulanmasına ilişkin olumsuz değerlendirmelerine, eğitimciler için önerilerine ve yöntemin problem çözme becerilerine etkisine yönelik bulguları yer almaktadır.

Öğrencilerin refleksin yönteminin kullanılabilirliğine yönelik geribildirimlerinin dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Refleksin Yönteminin Kullanılabilirliğine Yönelik Öğrencilerin Geribildirimlerinin Dağılımı

Refleksin Yönteminin Kullanılabilirliğine Yönelik İfadeler	Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum	
	n	%	n	%	n	%
Keşfetmek ve öğrenmek açısından beni motive etti.	33	66.0	15	30.0	2	4.0
Klinik uygulama alanlarında durumları farklı açılardan değerlendirmeme olanak sağladı.	38	76.0	7	14.0	5	10.0
Kendi kendime öğrenebilmem için beni motive etti.	38	76.0	9	18.0	3	6.0
Klinik ortamda kendi öğrenme ihtiyaçlarımı fark edebilmem için olanak sağladı.	38	76.0	10	20.0	2	4.0
Hastamın bakım sorumluluğunu alabilmem için beni motive etti.	35	70.0	11	22.0	4	8.0
Uygun hemşirelik bakım girişimlerini planlamamda bana yardımcı oldu.	32	64.0	14	28.0	4	8.0
Hemşirelik girişimlerinin planlanmasında karar vermeme yardımcı oldu.	34	68.0	11	22.0	5	10.0
Klinik alanlarda olumlu ve olumsuz deneyimleri gözden geçirmeme yardımcı oldu.	39	78.0	9	18.0	2	4.0
Klinik ortamda eleştirel olarak düşünmemi geliştirdi.	39	78.0	10	20.0	1	2.0
Hemşirelik sürecinde daha kritik ve daha analitik düşünmemi sağladı.	32	64.0	15	30.0	3	6.0

Öğrencilerin % 66'sı refleksın yönteminin öğrenme ve keşfetme açısından kendisini motive ettiğini, %76'sı ise bu yöntemin klinik uygulama alanlarında kendini farklı açılardan değerlendirmeye olanak sağladığını ifade etmiştir (Tablo 1). Öğrencilerin %78'i bu yöntemin klinik alanlarda olumlu ve olumsuz deneyimlerinin gözden geçirilmesine yardımcı olduğunu ve klinik ortamda eleştirel düşünme becerisini geliştirdiğini vurgulamıştır. Ayrıca öğrencilerin %76'sının bu uygulamada kendi kendine öğrenebilmek açısından motive olduğu, %70'inin ise klinik uygulamalarda hasta bakım sorumluluğunu alabilme açısından kendini motive ettiği saptanmıştır. Bunun yanında öğrencilerin yarısından fazlası (%64) bu yöntemin kullanması ile hemşirelik sürecinde daha kritik ve daha analitik düşünmeyi sağladığını, %64'ü ise hemşirelik girişimlerinin planlanmasında karar vermesine yardımcı olduğunu belirtmiştir.

Refleksın yönteminin olumsuz etkilerine ve uygulanmasına yönelik ifadelerin dağılımı Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Refleksın Yönteminin Olumsuz Etkilerine ve Uygulanmasına Yönelik İfadelerin Dağılımı

Refleksın Yönteminin Olumsuz Etkilerine ve Uygulanmasına Yönelik İfadeler	Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum	
	n	%	n	%	n	%
Uygulama sürecinde istenilen sonuçların ortaya çıkmasını sağlayarak beni etkiledi.	23	46.0	20	40.0	7	14.0
Refleksın yönteminin kullanılması klinik ortamda anksiyeteye neden oldu.	8	16.0	19	38.0	23	46.0
Refleksın uygulaması genellikle olumsuz deneyimlerimi düşünmeme sebep oldu.	21	42.0	17	34.0	12	24.0
Refleksın uygulaması boyunca sorunları çözemediğimde kendimi hayal kırıklığına uğramış hissettim.	16	32.0	21	42.0	13	26.0
Refleksın yönteminin tam olarak nasıl uygulanacağı belirsizdi.	10	20.0	21	42.0	19	38.0
Refleksın uygulaması için yapılan ön bilgilendirme yeterli değildi.	10	20.0	16	32.0	24	48.0
Refleksın uygulaması için destekleyici ortam ve eğitimciler yetersizdi.	15	30.0	15	30.0	20	40.0
Refleksın uygulaması için ayrılan süre yeterli değildi.	19	38.0	18	36.0	13	26.0
Refleksın uygulaması için yararlı olabilecek öğrenme konuları belirlenemedi.	13	26.0	23	46.0	14	28.0

Araştırmaya katılan öğrencilerin refleksün uygulamasının olumsuz etkilerine yönelik ifadeleri incelendiğinde; öğrencilerin %46'sı uygulama sürecinde istenilen sonuçların ortaya çıkmasını sağlayarak kendisinin etkilendiği konusunda kararsız olduğunu, %42'sinin bu yöntemin genellikle olumsuz deneyimlerini düşünmesine neden olduğunu, %16'sı ise refleksün uygulamasının kendisinde anksiyeteye yol açtığını ifade etmiştir. Öğrencilerin refleksün yöntemi uygulamasına ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde; öğrencilerin %20'sinin yöntemin tam olarak nasıl uygulanacağını belirsiz olduğunu ve bu uygulama için yapılan ön bilgilendirmenin yeterli olmadığını, %30'unun destekleyici ortam ve eğitimcilerin yeterli olmadığını, %38'inin ise uygulama için ayrılan sürenin yeterli olmadığını belirttiği saptanmıştır.

Bu çalışmada öğrencilerinin refleksün uygulamasını yürüten eğitimcilere ilişkin önerileri verilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Öğrencilerin Refleksün Uygulamasında Eğitimciler İçin Önerileri

Refleksün Uygulamasında Eğitimciler İçin Öneriler	Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum	
	n	%	n	%	n	%
Refleksün uygulaması eğitimciler eşliğinde yapılmalıdır.	37	74.0	8	16.0	5	10.0
Refleksün yönteminin uygulanması için konunun belirlenmesinde eğitimcinin yardımına ihtiyaç vardır.	34	68.0	11	22.0	5	10.0
Refleksün uygulamasında durumu doğru analiz edebilmek için eğitimcinin yardımına ihtiyaç vardır.	37	74.0	8	16.0	5	10.0
Eğitimciler refleksün uygulaması konusunda bilgi ve beceri açısından donanımlı olmalıdır.	42	84.0	5	10.0	3	6.0

Tablo 3'de görüldüğü gibi; öğrencilerin %84'ü eğitimcilerin refleksün uygulaması konusunda bilgi ve beceri açısından donanımlı olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin %74'ü refleksün uygulamasının eğitimciler eşliğinde yapılması gerektiğini ve refleksün uygulamasında durumun doğru analiz edilebilmesi için eğitimcilerin yardımına ihtiyaç duyduğunu, %68'i ise refleksün yönteminin uygulanması için konunun belirlenmesinde eğitimcinin yardımının olması gerektiğini belirtmiştir.

Çalışmada refleksün yönteminin problem çözme becerisine etkisini incelemek amacıyla uygulama öncesi ve uygulama sonrasında öğrencilerin PÇE'den aldıkları ön test-son test puan ortalamalarının karşılaştırılması verilmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Öğrencilerin PÇE'den Aldıkları Ön Test-Son Test Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

PÇE	n	X±SD	t	p
Öntest	50	94.5±13.2	0.541	0.591>0.05
Son test	50	92.9±14.5		

PÇE= Problem Çözme Envanteri, Bağımlı Gruplarda t-Testi.

Hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin uygulama öncesi PÇE toplam puan ortalaması 94.5 ± 13.2 , uygulama sonrası PÇE toplam puan ortalaması 92.9 ± 14.5 olarak bulunmuştur. Ölçekten alınan puan arttıkça, problem çözme becerisinin azaldığı göz önünde bulundurulduğunda, yapılan istatistiksel analize göre, refleksin yöntemi uygulanan grupta problem çözme beceri puan ortalamasının düşük bulunmasına karşın bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır ($t = 0.541$, $p > 0.05$).

5. Tartışma

Geleceğin profesyonelleri olan hemşirelik öğrencilerini günümüz sağlık bakım ortamlarına hazırlamak amacıyla hemşirelik eğitimlerinde kullanılan refleksin yöntemi; hemşirelik öğrencisinin klinik uygulamalar sırasında ya da sınıf içinde farklı deneyimlerini, yaşadıkları sorunları fark etmelerini ve bu sorunları nasıl çözümleneceklerine yönelik deneyimlerini açıklamasına olanak sağlar (Teekman 2000). Hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinde klinik uygulamalarda kullanılan refleksin yönteminin problem çözme becerisine etkisinin incelendiği bu çalışmada; öğrenciler klinik uygulama eğitiminde refleksin yönteminin kullanılmasının kendi gelişimlerine olumlu yönde katkı sağladığını düşünmektedirler. Araştırma kapsamına alınan hemşirelik öğrencilerinden refleksin yöntemine ilişkin alınan geribildirimlerde; öğrencilerin büyük bölümü (%76) klinik uygulamada bu yöntemin kullanılması ile kendilerini farklı açılardan değerlendirme fırsatı bulduklarını ve bu yöntemin klinik uygulama alanlarında olumlu ya da olumsuz deneyimlerini gözden geçirmelerine yardımcı olduğunu belirtmiştir (Tablo 1). Bununla birlikte öğrencilerin %78'si bu yöntemin kullanılmasının klinik ortamlarda eleştirel düşünme becerilerini olumlu olarak geliştirdiğini ifade etmiştir (Tablo 1). Literatürde, refleksin sürecinin bireyin kendini anlamasını kolaylaştırdığı, eleştirel düşünme becerisini geliştirerek farklı açılardan düşünmeyi teşvik ettiği, bireyin güçlü ve zayıf yanlarını belirlemesini sağlayarak kendini tanımasını arttırdığı, bilişsel becerileri, sorgulama ve karar verme becerisini olumlu olarak geliştirdiği belirtilmektedir. Ayrıca öğrenciye kendi öğrenme deneyimlerini açıklama, bu deneyimlerden anlam çıkarma ve yeni anlayışlar geliştirme fırsatlarını da sağladığı bildirilmektedir (Hume 2009, Loke & Chow 2007, Price 2005, Hargreaves 2004, Platzer, Blake & Ashford, 2000, Mert, Bilik, Sarı & Üstün 2011, Andrews 1996, Smith 2005, MacLaren ve ark. 2002). Gustafsson (2003) hasta bakım uygulamalarında refleksin yönteminin kullanılmasının, hemşirelerin empati yeteneği ile profesyonel gelişimlerine katkı sağladığını belirtmiştir. Ülkemizde ise hemşirelik öğrencilerinin kişisel ve profesyonel gelişimini kolaylaştırmak amacıyla uygulanan refleksin yönteminin, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini ve problem çözme becerilerini geliştirdiği bildirilmiştir (Mert, Bilik, Sarı & Üstün 2011). Tıp fakültesi öğrencilerinde yansıtıcı öğrenme düşüncelerinin gözden geçirilmesi ve bu düşüncelerin öğrenmeye yansması isimli bir çalışmada (2001), tıp fakültesi öğrencilerinde kullanılan refleksin yönteminin öğrenme sürecine ve öğrencilerin bireysel gelişimine katkı sağladığı saptanmıştır (Sobral 2001). Çalışmamızda refleksin yöntemine yönelik öğrencilerin olumlu geri bildirimleri ile bu çalışmaların sonuçları arasında paralellik bulunmaktadır. Dolayısıyla tüm bu araştırma sonuçlarına dayanarak, eğitimde refleksin yönteminin kullanılmasının; öğrencilerin kendini tanımasına, eleştirel düşünme becerilerinin artmasına ayrıca öğrencilerin klinik ortamda yaşadıkları sorunları fark etmelerine ve bu sorunları nasıl çözümleneceklerine yönelik deneyimlerini açıklamasına olumlu katkı sağladığı söylenebilir.

Çalışmada, refleksin yöntemine yönelik öğrencilerin %42'sinin bu yöntemin genellikle olumsuz deneyimlerini düşünmesine neden olduğu saptanmıştır (Tablo 2). Chong'un (2009), hemşirelik öğrencilerinde kullanılan refleksin yöntemi etkili bir araç mıdır? başlıklı çalışmada, öğrencilerin yazmış oldukları refleksinlerde genellikle daha olumlu deneyimlerini düşündüklerini belirtmiştir. Smith'in (2005) çalışmada ise bizim çalışmamızla benzer biçimde öğrencilerin %32'sinin olumsuz deneyimlerini düşündüğü vurgulanmıştır. Bu sonuç, öğrencilerin deneyimlerine ilişkin geribildirimlerine duyguların karıştığı şeklinde yorumlanabilir.

Yine çalışmamızda, öğrencilerin üçte birinde (%16) refleksin uygulamasının anksiyeteye neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun nedeninin ise; çalışmanın örneklemini, klinik deneyimi az olan birinci sınıf öğrencilerin oluşturması olarak yorumlanmıştır. Nitekim Newell (1992) çalışmasında, refleksin yönteminin saptanan problemin çözülememesi sonucunda öğrencilerde stres yarattığını belirtmiştir. Çalışmamızda öğrencilerin %38'i yöntemin uygulanması için ayrılan sürenin yeterli olmadığını belirtmiştir. Literatürde, refleksin uygulamasında zamanın yetersiz olduğu ve uygulama için daha fazla zaman ayrıldığında daha olumlu sonuçların elde edilebileceği yapılan çalışmalarda belirtilmiştir (Chong 2009, Glaze 2002). Bunun yanında bu çalışmada refleksin yöntemi yönergesine ilişkin öğrencilerin %20'si yöntemin tam olarak nasıl uygulanacağını belirsiz olduğunu, %20'sinin ise uygulama için yapılan ön bilgilendirmenin yetersiz olduğunu belirtmiştir (Tablo 2). Dolayısıyla, refleksin yönteminin öğrencilere daha yararlı olabilmesi için zamanlamanın ve uygulama adımlarının doğru biçimde planlanması ve bu doğrultuda kullanılması daha yerinde olacaktır.

Refleksin uygulamasında en önemli konulardan biri de, uygulamada eğitimcilere gereksinim duyulmasıdır (Nicholl & Higgins 2004). Bu çalışmada öğrencilerin %74'ü refleksin uygulamasının eğitimciler eşliğinde yapılması gerektiğini ve refleksin uygulamasında durumun doğru analiz edilebilmesi için eğitimcilerin desteğine gereksinim duyduğunu belirtmiştir (Tablo 3). Bununla birlikte öğrencilerin %84'ü eğitimcilerin refleksin uygulaması konusunda bilgi ve beceri açısından donanımlı olması gerektiğini belirtmiştir. Newell (1992) çalışmasında, refleksin uygulaması sonuçlarının eğitimciler ile birlikte değerlendirilmesinin önemini, Chong (2009) ise refleksin uygulamasında eğitimcilerin bilgi, beceri ve iletişim yöntemleri konusunda nitelikli olmasının gerekli olduğunu vurgulamıştır. Yine Chong (2009)'un hemşirelik öğrencilerinde refleksin yönteminin etkililiğini değerlendirdiği çalışmasında hemşirelik öğrencilerinin büyük bir bölümü (%94.0) refleksin yöntemi uygulanmasında eğitimcilerin donanımlı olması gerektiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla bu sonuçlar, benzer bulunmuş olup, refleksin yönteminin uygulanması ve yürütülmesinde eğitimcinin önemini ortaya koymaktadır.

Refleksin uygulamasının öğrencilere kazandırmayı hedeflediği ortak becerilerden biri de problem çözme becerilerinin gelişmesidir (Dewey 1998). Bireyin, problem çözme konusundaki bilgi ve becerisi ancak etkili problem çözmeyi hedef alacak bir eğitimle kazandırılıp, artırılabilir. Bu konuda en büyük görev ise eğitimcilerindir (Polat & Tümkaya, 2010). Dolayısıyla eğitimciler farklı yöntemlerle öğrencilerin problem çözme becerilerini geliştirecek yollar bulabilmelidir. Bu bilgilerden yola çıkarak bu çalışmada, hemşirelik öğrencilerinde klinik uygulamalarda kullanılan refleksin yönteminin problem çözme becerisine etkisi incelenmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda, öğrencilerin refleksin yöntemi öncesi PÇE toplam puan ortalaması 94.5 ± 13.2 , uygulama sonrası ise 92.9 ± 14.5 olarak bulunmuştur (Tablo 4). Ölçekten alınan puan arttıkça, problem çözme becerisinin azaldığı göz önünde bulundurulduğunda, refleksin yöntemi uygulanan grupta problem çözme beceri düzeyinin yüksek olmasına karşın, bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p > 0.05$). Bu sonuca dayanarak refleksin yönteminin öğrencilerin problem çözme beceri ortalamalarını etkilemediği söylenebilir. Bu durum, öğrencilerin refleksin uygulamasında zamanın ve uygulama için ön bilgilendirmeyi yetersiz bulmalarına ilişkin geri bildirimlerinden kaynaklanmış olabilir. Dolayısıyla, bu sonuç uygulanan refleksin yönteminin süresinin, adımlarının ve bilgilendirmenin daha iyi yapılandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

6. Sınırlılıklar

Elde edilen olumlu sonuçların ve güçlü yanlarının yanı sıra bu çalışmanın bazı sınırlılıkları vardır. Öncelikle, örneklemin büyük çoğunluğu kadın öğrencilerden oluşmuştur. Erkek ve kadın öğrencilerin homojen olduğu daha geniş örneklem grubuyla yapılacak çalışmalara gereksinim vardır. Ayrıca bu araştırma kesitsel tipte bir çalışma olduğundan sonuçları ülkemizdeki tüm hemşirelik öğrencileri açısından genellemek olanaksızdır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar sadece öğrencilerin **kendi** bildirimlerine dayanmaktadır. Sonraki yapılacak çalışmalarda, refleksin yönteminin daha iyi

yapılandırılması ve öğrencilerin problem çözme becerilerini etkileyen diğer faktörlerin incelenmesi daha açıklayıcı bilgiler sunabilir.

7. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma sonucunda klinik uygulama eğitiminde refleksin yönteminin kullanılmasının; öğrencilerin kendini tanımasına, eleştirel düşünme becerilerinin artmasına ayrıca öğrencilerin klinik ortamda yaşadıkları sorunları fark etmelerine ve bu sorunları nasıl çözümleneceklerine yönelik deneyimlerini açıklamasına olumlu katkı sağlamasına karşın, öğrencilerin problem çözme becerilerini etkilemediği saptanmıştır. Ayrıca araştırma kapsamına alınan öğrenciler yöntemin tam olarak nasıl uygulanacağını belirsiz ve uygulama için yapılan ön bilgilendirmenin yetersiz olduğunu, bu yöntemin kendilerinde anksiyeteye neden olduğu belirtmiştir. Bu sonuçların yanında, öğrencilerin refleksin uygulamasında durumun doğru analiz edilebilmesi için eğitimcilerin desteğine ihtiyaç duyduğunu ve refleksin uygulamasında eğitimcilerin bilgi, beceri ve iletişim yöntemleri konusunda donanımlı olmasının gerekli olduğunu ifade etmiştir. Refleksin sürecinin hemşirelik eğitimine olumlu yansımaları göz önünde bulundurulduğunda; öğrencilere daha fazla katkı sağlaması için bu yöntemi kullanan eğitimcilerin yöntemin tüm adımlarını ve süresini çok iyi planlaması ve uygulaması önerilmektedir. Ayrıca refleksin yönteminin hemşirelik eğitim müfredatında yer alması ve klinik uygulamalarda tekrarlanarak kullanılması, hemşirelik öğrencilerinin bu yöntemden daha fazla yararlanmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Andrews, M. (1996). Using reflection to develop clinical expertise. *British Journal of Nursing*, 5(8): 508-513.
- Boud, D., Keogh, R. & Walker D. (1985). Reflection: Turning experience into learning (Ed: David Boud, Rosemary Keogh and David Walker) London: Croom Helm.
- Chong, M. C. (2009). Is reflective practice a useful task for student nurses? *Asian Nursing Research*, 3(3): 111-120.
- Dervent, F. (2012). Yansıtıcı Düşünmenin Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının Mesleki Uygulamalarına Etkisi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Dewey, J. (1998). How we think? (Rev. ed.). Boston, MA: Houghton Mifflin Company. Glaze, J. E. (2002). Stages in coming to terms with reflection: student advanced nurse practitioners' perceptions of their reflective journeys. *Journal of Advanced Nursing*, 37(3): 265-272.
- Gustafsson, C. & Fagerberg, I. (2004). Reflection, the way to professional development? *of Clinical Nursing*, 13(3): 271-280.
- Hargreaves, J. (2004). So how do you feel about that? Assessing reflective practice. *Nurse Education Today*, 24(3): 196-201.
- Hedberg, B. & Larsson, U. S. (2004). Environmental elements affecting the decision-making process in nursing practice. *Journal of Clinical Nursing*, 13(3): 316-324.
- Hume, A. (2009). Promoting higher levels of reflective writing in student journals. *Higher Education Research & Development*, 28(3): 247-260.
- Karaöz, S. (2013). Hemşirelik eğitiminde klinik değerlendirmeye genel bakış: Güçlükler ve öneriler. *DEUHYO ED*, 6(3): 149-158.
- Kızılkaya, G. & Aşkar, P. (2010). Problem çözmeye yönelik yansıtıcı düşünme becerisi ölçeğinin geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 34(154).
- Loke, A.L. & Chow, F.L. (2007). Learning partnership-the experience of peer tutoring among nursing students: A qualitative study. *International Journal of Nursing Studies*, 44(2): 237-244.

- Mert, H., Bilik, Ö., Sarı, Y.H. & Üstün B. (2011). Bir öğrenme deneyimi: Refleksiyon (Reflection), *DEUHYO ED*, 4(2): 89-93.
- Newell, R. (1992). Anxiety, accuracy and reflection: The limits of professional development. *Journal of Advance Nursing*, 17(11): 1326–1333.
- Nicholl, H. & Higgins, A. (2004). Reflection in preregistration nursing curricula. *Journal of Advanced Nursing*, 46(6): 578-585.
- Olgun, N., Öntürk, K.Z., Karabacak, Ü., Aslan, E.F. & Serbest, Ş. (2010). Hemşirelik öğrencilerinin problem çözme becerileri: Bir yıllık izlem sonuçları. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(4):188-194.
- MacLaren, J. A., Woods, M., Smith, J., Gilbert, J., Dlomo, C. & Villar-Hauser, L. (2001). Reflecting on your expert practice. *Nursing Times*, 98(9): 38-39.
- Smith, A. & Jack, K. (2005). Reflective practice: a meaningful task for students. *Nursing Standard*, 19(26): 33-37.
- Platzer, H., Blake, D. & Ashford, D. (2000). Barriers to learning from reflection: a study of the use of groupwork with post-registration nurses. *Journal of Advanced Nursing*, 31(5): 1001-1008.
- Polat, R. H. & Tümkaya, S. (2010). Sınıf öğretmenliği öğrencilerinin düşünme ihtiyacına göre problem çözme becerilerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 9(1): 346-360.
- Price, B. (2005). Self-assessment and reflection in nurse education. *Nursing Standard*, 19(29): 33-37.
- Schön, D.A. (1983). *The Reflective Practitioner: How Professionals Think In Action*. USA: Basic Books.
- Sobral, D. T. (2005). Medical students' mindset for reflective learning: a revalidation study of the reflection-in-learning scale. *Advances in Health Sciences Education*, 10(4): 303-314.
- Tat, O. (2015). Ortaokul Öğrencilerinin Problem Çözmeye Yönelik Yansıtıcı Düşünme Becerilerini Etkileyen Faktörlerin Hiyerarşik Doğrusal Modeller İle İncelenmesi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Van.
- Teekman, B. (2000). Exploring reflective thinking in nursing practice. *Journal of Advanced Nursing*, 31(5): 1125-1135.
- Tok, Ş. (2008). Fen bilgisi dersinde yansıtıcı düşünme etkinliklerinin öğrencilerin akademik başarılarına ve fen bilgisi dersine yönelik tutumlarına etkisi. *İlköğretim Online*, 7(3): 557-568.

[Extended English Abstract](#)

With the use of the reflection method in clinical application education, complex situations in the clinical environment can be tackled by encouraging the students to learn by their experiences, be aware of their actions, be responsible of their own learning, to see their own mistakes and fix them, to think critically, to solve problems and improve their study skills. Studies have shown that, this method improves the student's critical thinking skills, allows them to see clinical events in different perspectives, contributes to the ability of empathy and the students' professional development, and has a positive effect on the learning process and the students' personal development. One of the cooperative skills that the reflection application aims to bring to the students is the improvement of problem solving skills. As reflective thinking is related to the steps of problem solving and it is a skill that is wanted to be brought to the students in our country, it is known to be one of the aims of education. In the profession of nursing, the process of problem solving is an important but rarely understood quality. The full and right understanding of this process increases the quality of the care and improves professional skills. High quality patient care requires the recognition and the solving of medical problems. The way

to achieve this is to improve the problem solving approach. As nursery is a profession that serves directly to people, the nurses are expected to have developed problem solving skills.

This study was conducted to observe the efficiency of the reflection method used in clinical practices in nursing students and the examination of the effects of the reflection method on problem solving skills. The samples of this study, which was conducted with pretest-endtest experimental pattern, are the freshmen students of Sakarya University Health Faculty, Nursery Department, who were applicants of clinical application and volunteered for the study. The data were collected with the Evaluation Form on the Students' Perception Related to the Reflection Method, which was created by the researcher in accordance with the technical literature, and the Problem Solving Inventory (PSI), which was studied by Şahin and Heppner about the legitimacy and reliability of it on our country. In the analysis of the data, number, percentage, standard deviation, and t test in related groups were applied. For the studies to be conducted, written permission of the related institution, and oral informed consent was given by the students by informing them before the application about the research and data collection tools. It was determined that the age average of the students who attended this study was 19.1 ± 1.12 and 73.7% of the attendees were female students. A large portion of the students (76.0%) stated that with the application of this method on clinical application, they found the opportunity to evaluate themselves in different perspectives and this method was helpful on reviewing their positive or negative experiences in the clinical application fields. In addition, 78.0% of the students stated that the application of this method positively developed the critical thinking skills in the process of patient care. Besides that, 20.0% of the students stated that the application of the method was not clear concerning the reflection method instructions, and 16.0% stated that the information that was given about the application beforehand was insufficient. 74.0% of the students stated that, the reflection application should be carried out with the accompaniment of the educators and the 68.0% of them stated that for the situation to be analyzed correctly in the reflection application, they required assistance from the educators. Again, 84.0% of the students stated that the educators need to be sufficient in terms of knowledge and skill on the reflection application. The PSI pretest total points average was determined to be 94.5 ± 13.2 , and endtest total points average was determined to be 92.9 ± 14.5 . With the fact that the increase in the points taken from the scale, the problem solving skill decreases, in mind; despite the fact that according to the statistical analysis, the group on which the reflection method was applied turned out to have a low problem solving skill point average, this difference was determined to be statistically meaningless ($p > 0.05$).

According to the results of the study, it was determined that the use of the reflection application on clinical application of nursery students has a positive effect on the students' self-awareness, in the development of critical thinking skills, also the realization of the problems the students face with in the clinical environment by the students and their explanations on experiences with solving these problems, however the reflection method does not effect their problem solving skills. It is suggested to the educators who use the reflection method to plan and apply all of the steps and the process of this method very well, for this process' positive affects to be seen and to be more beneficial to the students.